

HRVATSKO BIOMEDICINSKO NAZIVLJE – EPONIMI U STOMATOLOGIJI

Marin Vodanović

Uvod

Eponimi (grč. *eponymon* = ime boga ili junaka po kome je što nazvano) su leksemi općega značenja nastali od imena ili prezimena stvarnih ili izmišljenih osoba. Naziv eponim prvi je put zabilježen krajem 19. stoljeća (Freeman, 1997). Eponimi se pišu malim početnim slovom, a često se odnose na pojedince koji su što izumili, otkrili ili na neki način obilježili koje razdoblje, mjesto, događaj, primjerice: *penkala* je dobila ime po hrvatskom izumitelju Eduardu Slavoljubu Penkali, *rengen* po njemačkom fizičaru Wilhelmu Conradu Röntgenu, postupak *pasterizacije* po francuskom kemičaru Louisu Pasteuru, a pas *doberman* po njemačkom porezniku Louisu Dobermanu koji je prilikom utjerivanja poreza sa sobom često vodio pse.

Eponimi su osobito korisni u stručnom nazivlju, jer eponimiziranje određenije vezuje sadržaj pojma s njegovim nazivom te daje veću mogućnost ispravne tvorbe pojma (Ravlić, 2006.). U biomedicinskom su nazivlju dosta česti i upotrebljavaju se svakodnevno te su postali sastavni i neizbježni dio medicinskog nazivlja, ali i medicinske tradicije i povijesti (Werneck, 2011.). Eponimima se unutar biomedicinskog nazivlja smatraju svi oni nazivi koji nose ime neke osobe i za razliku od eponima u općem jeziku ne moraju se nužno pisati malim početnim slovom. U bazi Pubmed/Medline, jednoj od najvećih elektroničkih baza medicinskih članaka na svijetu, samo jednostavnom pretragom za ključnu riječ „eponim“ moguće je doći do više od 1600 naslova članaka koji su objavljeni u razdoblju od 1946. godine do danas, a odnose se na eponime u medicini. Ipak učestalost uporabe eponima u medicini bilježi razdoblja češće i rjeđe uporabe. Početkom 80-tih godina 20. stoljeća medicinski eponimi ponovno postaju popularni nakon razdoblja od 50-ak godina tijekom kojih su ih liječnici i znanstvenici smatrali zastarjelim i s prijezirom izbjegavali njihovu uporabu (Koehler, 2000.). Eponimi se ponovno u medicini populariziraju uslijed njihove sve češće uporabe kako u bazičnim znanostima, tako i u pojedinim biotehničkim područjima vezanima uz medicinu.

Anatomija i fiziologija čovjeka dva su osnovna predmeta u izobrazbi svakog zdravstvenog djelatnika: od medicinskih sestara i tehničara preko liječnika opće prakse pa do specijalista i subspecijalista pojedinih grana medicine (Vodanović, 2012.). Anatomske nazivi najčešće potječu iz latinskog ili grčkog jezika i njihov se ukupan broj sporo povećava jer je usko vezan uz otkrivanje novih anatomskih obilježja u organizmu. Nazivi iz područja fiziologije potječu iz više različitih jezika, a najčešće su to latinski, grčki i engleski jezik. S obzirom na to da se fiziološke

spoznaje o ljudskom organizmu svakim danom proširuju, tako se razvija i fiziološko nazivlje. U usporedbi s anatomskim nazivljem, razvitak je fiziološkog nazivlja mnogo dinamičniji.

U prošlosti, dok su se osnove građe i načina funkcioniranja ljudskog tijela tek spoznavale, najveći se broj eponima mogao pronaći u području anatomije i fiziologije. Davanjem imena novootkrivenoj anatomskoj strukturi ili fiziološkom procesu po imenu znanstvenika koji ih je otkrio ili prepoznao odavala se počast njegovom znanstvenom doprinosu (Sperber, 2000.; Rudeš, 2009.).

Stomatologija kao sastavni dio biomedicine usmjeren na usnu šupljinu u svom nazivlju također ima brojne eponime. Dio tih eponima koji se odnose na anatomsku građu i fiziološko funkcioniranje usne šupljine identičan je eponimima iz anatomije i fiziologije, međutim postoji i relativno veliki broj eponima koji su specifični samo za stomatološko nazivlje. Istraživanja su eponima u stomatologiji prema podacima iz baze Pubmed/Medline relativno rijetka u usporedbi s istraživanjima eponima u medicini, dok istraživanja o stomatološkim eponima u hrvatskom jeziku nisu poznata. Svrha je ovog istraživanja dobiti podatak o opsegu upotrebe eponima u stomatološkom nazivlju, njihovu statusu s obzirom na preporučenost uporabe te saznati u kojim se stomatološkim strukama eponimi najviše rabe i zašto.

Materijali i metode

Istraživanje je napravljeno analizom 7566 naziva koji su prikupljeni i obrađeni tijekom provedbe projekta Hrvatsko stomatološko nazivlje – HRSTON unutar programa Hrvatsko strukovno nazivlje koje financira Hrvatska zaklada za znanost. Nazivi su prikupljeni iz referentne literature (knjige i udžbenici) na hrvatskom i engleskom jeziku koja se rabi kao obvezna literatura u izvođenju nastave stomatoloških kolegija na studiju stomatologije na Stomatološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Referentnu literaturu je činilo ukupno 126 naslova iz svih stomatoloških područja. Svi su nazivi slobodno dostupni u elektroničkoj bazi hrvatskog strukovnog nazivlja STRUNA (<http://struna.ihjj.hr>).

Nazivi su razvrstani u skupine prema stomatološkim područjima (dječja i preventivna stomatologija, endodonticija i dentalna patologija, oralna kirurgija, oralna medicina, ortodonticija, parodontologija, stomatološka protetika) te su dodane dvije zasebne skupine: medicinski nazivi u stomatologiji te oralna anatomija i histologija.

Rezultati

Od 7566 naziva, 4452 (58,8 %) su klasificirani kao preporučeni nazivi, 2475 naziva (32,7 %) klasificirano je kao dopušteno, a preostalih 639 naziva (8,5 %) klasificirano je kao žargonizam, arhaizam ili nepreporučeni naziv. Među 7566 naziva bilo je 249 (3,3 %) eponima i svi su klasificirani kao preporučeni (211 ili 84,7 %) ili dopušteni (38 ili 15,3 %). Nije bilo eponima koji bi bili klasificirani kao žargonizam,

arhaizam ili nepreporučeni naziv. U svakom stomatološkom području moguće je pronaći eponime, a najviše ih ima u stomatološkoj protetici (33 ili 13,3 %). Ipak, u skladu s očekivanjima najviše je eponima među medicinskim nazivima u stomatologiji (82 ili 33,0 %), te među nazivima koji se odnose na oralnu anatomiju i histologiju (38 ili 15,3 %). U Tablici 1. vidljiva je raspodjela eponima po područjima.

Tablica 1. Raspodjela eponima po područjima

Stomatološko područje	Broj eponima	%
medicinski nazivi u stomatologiji	82	33,0
oralna anatomija i histologija	38	15,3
stomatološka protetika	33	13,3
oralna kirurgija i implantologija	30	12,0
endodoncija i dentalna patologija	21	8,4
oralna medicina	20	8,0
parodontologija	12	4,8
ortodoncija	10	4,0
dječja i preventivna stomatologija	3	1,2

Analizom značenja eponima utvrđeno je da se mogu razvrstati u 11 različitih skupina. Eponima je najviše među nazivljem za sindrome i sustavne patološke poremećaje kojima pripada skoro trećina svih analiziranih eponima u stomatološkom nazivlju. Brojni stomatološki instrumenti nose nazive svojih izumitelja, kao i brojne dijagnostičke i/ili terapijske metode. Iako među anatomskim nazivima ima dosta eponima, zanimljivo je da među nazivima histoloških struktura ima upola manje eponima.

Tablica 2. Raspodjela eponima s obzirom na njihovo značenje

Skupina	Broj eponima	%	Primjer
anatomija	26	10,4	Meckelova hrskavica, Carabellijeva kvržica
histologija	11	4,4	von Korffovo vlakno, Retziusove crte
krivulja	15	6,0	Monsonova krivulja, Speeova krivulja
metoda	21	8,4	Blackova preparacija, Boltonova analiza
patologija (lokalni poremećaj)	24	9,6	Gorlinova cista, Moellerov glositis
patologija (sustavna)	39	15,7	Behcetova bolest, Garréov osteomijelitis

pravilo	6	2,4	Anteov zakon, Thielemannovo pravilo
razredba	15	6,0	Angleova razredba, Kennedyjeva razredba
sindrom	57	22,9	Costenov sindrom, Sjögrenov sindrom
stomatološka naprava ili njezin dio	12	4,8	Baltersov bionator, Bonwillova kvačica
stomatološki instrumentarij	23	9,2	Cryerova poluga, Heisterov otvarač
Ukupno	249	100,0	

Rasprava

Eponimi su u hrvatskom jeziku bili predmetom brojnih istraživanja i analizirani su s različitih gledišta. Marković se u svom istraživanju uporabe i značenja imena u hrvatskom jeziku posvetio i tzv. leksikaliziranim eponimima (npr. sendvič, makadam, penkala, linč, žilet), te zaključio da je eponimizacija stalan i živ proces kojemu su izložena sva imena (Marković, 2010.). Marija i Maja Znika proučavale su vlastita imena u hrvatskom jeziku i njihovu brojivost, te smatraju da se proces apelativizacije vlastitoga imena i njegov prijelaz u eponime zbiva svakodnevno (Znika, 2003.). Ravlić je 2006. objavio istraživanje o specifičnostima eponima u društvenim znanostima te kroz analizu pojedinih procesa eponimizacije dao zanimljiv prikaz razlika između pojedinih društvenih znanosti (Ravlić, 2006.).

Prema podacima iz dostupne literature ovo je istraživanje prvo koje se bavi analizom uporabe eponima u hrvatskom stomatološkom nazivlju, te prvo u području biomedicine koje pruža podatke o statusu eponima s obzirom na preporučenost njihove uporabe. Ako se u obzir uzmu samo eponimi iz stomatoloških područja (129), izostavljajući eponime koji pripadaju medicinskim nazivima u stomatologiji (82), te oralnoj anatomiji i histologiji (38), može se reći da u usporedbi s brojem eponima u medicini, pravih stomatoloških eponima ima relativno malo. Naime, procjenjuje se da postoji više od 1000 eponima u nazivima bolesti i patoloških promjena, a toj broju treba pridodati i brojne druge eponime koji se odnose na medicinske simptome, postupke, metode, uređaje, anatomske i histološke strukture, te fiziološka stanja i procese (Freeman, 1997.; Koehler, 2000.; Ring, 2001.; Rudeš, 2009.; Werneck 2011.).

Činjenicu da se u usporedbi s ostalim stomatološkim područjima najviše eponima nalazi u stomatološkoj protetici i oralnoj kirurgiji (uključujući dentalnu implantologiju) moguće je objasniti time što su to dvije stomatološke struke koje se trenutačno najbrže razvijaju i gdje se u klinički rad gotovo svakodnevno uvode nova tehnološka dostignuća, instrumenti i metode (Vodanović, 2010.). Uporaba eponima u stvaranju njihovih naziva vjerojatno pojednostavljuje njihovo razlikovanje i tako olakšava komunikaciju. Ipak, s druge strane postavlja se pitanje zašto je u ostalim stomatološkim strukama koje se također realitvno brzo razvijaju, poput endodoncije i restorativne stomatologije, parodontologije ili ortodontije, broj eponima manji.

Hrvatsko se strukovno nazivlje, uključujući i biomedicinsko nazivlje, osobito posljednja dva desetljeća nalazi pred velikim izazovima koji uz veće ili manje kolebanje iskušavaju njegovu opstojnost, ali i sposobnost prilagodbe i razvitka. Sveopća globalizacija svakodnevnice, kao i stvarno i virtualno umrežavanje pojedinaca na društvenoj, poslovnoj, ali i osobnoj razini, srušilo je brojne komunikacijske prepreke. Primjenom različitih tehnoloških rješenja imamo mogućnost komunicirati sa drugima kada i gdje to želimo. Pri komunikaciji s osobama koji ne poznaju hrvatski jezik, najčešće se odlučujemo za engleski jezik jer je općeprihvaćen na svjetskoj razini. Interakcija sa stranim govornicima na (ne)svjesnoj razini oblikuje i naš način uporabe hrvatskog jezika u koji sve više uvrštavamo tuđe nazive i jezična ustrojstva koji najčešće nisu usklađeni sa sustavom hrvatskoga jezika. Hrvatska kao nova članica Europske Unije nosi sa sobom i svoj jezični identitet (Bratanić, 2011.), a hrvatski je jezik postao novi službeni jezik u europskoj zajednici naroda koja na osobit način njeguje politiku višejezičnosti (Vodanović, 2010.). Hrvatski je jezik 24. službeni jezik Europske Unije i kao takav ravnopravan svim ostalim jezicima, stoga se ne smijemo sramiti služiti se njime u Hrvatskoj i izvan hrvatskih granica. Najmanje što možemo učiniti da bismo očuvali hrvatski jezik od propadanja jest da se služimo njime i ponosimo – kao što to čine i drugi narodi sa svojim jezicima u zajednici kojoj pripadamo.

Zaključak

Sve stomatološke struke u svom nazivlju sadrže i eponime. U elektroničkoj bazi hrvatskog strukovnog nazivlja STRUNA svi stomatološki eponimi razvrstani su kao preporučeni ili dopušteni. Stomatološko nazivlje dijeli brojne eponime s medicinskim, anatomskim i fiziološkim nazivima. Učestalost postojanja i uporabe eponima može biti pokazatelj razvoja pojedinog područja.

Literatura

- Bratanić, Maja, 2011., Hrvatski jezik na putu u EU, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
- Freeman, Morton, 1997., A New Dictionary of Eponyms, Oxford University Press, Oxford
- Koehler, Peter, George Bruyn, John Pearce, 2000., Neurological eponyms, Oxford University Press, Oxford
- Marković, Ivan, 2010., O uporabi i značenju imenâ u hrvatskome, Folia onomastica Croatica, 175. – 202.
- Ravlić, Slaven, 2006., Eponimizacija u društvenim znanostima: Merton i sociologija eponimizacije, Društvena istraživanja, Zagreb, 1151. – 1176.
- Ring, Malvin E., 2001., How a dentist's name became a synonym for a life-saving device: the story of Dr. Charles Stent, J Hist Dent, 77. – 80.
- Rudeš, Mihael, Ana Marušić, 2009., Eponimi u anatomiji, Medicinska naklada, Zagreb

- Sperber, G. H., J. Buckingham, 2000., Odonto-eponymology: historical dental names, *J Hist Dent*, 127. – 132.
- Vodanović, Marin, 2010., Professional Language – a Tool against Eurocepticism!?! An example from dental medicine, *Proceedings of the 7th DRC Summer School, Pecs*, 123. – 128.
- Vodanović, Marin, 2012., Hrvatski jezik u anatomiji i fiziologiji, *Medicus*, 263. – 265.
- Vodanović, Marin, Drago Štambuk, Ana Ostroški Anić, 2010., *Stomatološko nazivlje*, Stomatološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
- Werneck, A. L., F. Batigália, 2011., Anatomical eponyms in Cardiology from to the 60s to the XXI century, *Rev Bras Cir Cardiovasc*, 98. – 106.
- Znika, Marija, Maja Znika, 2003., Vlastito ime i brojivost, *Folia onomastica Croatica*, 573. – 578.

Sažetak

Croatian Biomedical Terminology – Eponyms in Stomatology

Marin Vodanović, Sveučilište u Zagrebu, Stomatološki fakultet,

Zavod za dentalnu antropologiju

UDK 81'373'374, izvorni znanstveni rad

primljen 3. lipnja 2013., prihvaćen za tisak 16. veljače 2014.

All professions in dental medicine have eponyms in their terminology. In STRUNA - the electronic database of Croatian professional nomenclature – all stomatological eponyms are classified as recommended or allowed. Stomatological nomenclature shares numerous eponyms with medical, anatomical and physiological terms. Frequency in appearance and usage of eponyms may be an indicator of the development of a particular scientific field.

VANJSKOPOLITIČKI UTJECAJI NA HRVATSKI KNJIŽEVNOJEZIČNI RAZVOJ U DRUGOJ POLOVICI XIX. st.

Mario Grčević

U članku se opisuju vanjskopolitički utjecaji na hrvatski književnojezični razvoj u drugoj polovici XIX. stoljeća. Pokazuje se da su dolazak Đure Daničića u Zagreb 60-ih godina suosmislili utjecajni pojedinci i političari iz vrha austrijskih i ugarskih vlasti. Njihov cilj bio je jezičnonormativno objediniti i kulturno integrirati cijeli srednjo-južnoslavenski prostor. U svojem djelovanju nadovezali su se na projekt Jerneja Kopitara s početka XIX. stoljeća, a kojega je vodstvo 40-ih i 50-ih godina preuzeo Franc Miklošič. U aktivnosti toga Bečkoga projekta uključili su se na svoj način Josip Juraj Strossmayer i Franjo Rački.